

УДК 347.65

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-92-102>

ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ ЯК ЧИННИК ЄВРОАДАПТАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Капліна Г.

PRECEDENT PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT AS A FACTOR FOR EUROPEAN ADAPTATION OF CIVIL JUDICIARY IN UKRAINE

Kaplina H.

У публікації розглядаються питання використання прецедентної практики Європейського суду в цивільному судочинстві України. Наголошено на ролі та значному впливі на процес євроадаптації правової практики в Україні, проаналізовано тлумачення в рішеннях Європейського суду норм Європейської Конвенції з прав людини.

Відмічено, що саме у рішеннях ЄСПЛ відбувається тлумачення більшості положень Конвенції. Застосування рішень в практиці українського судочинства одночасно й відображає застосування норм та принципів Конвенції. Тому це дуже важливий процес, який наближає євроадаптацію судочинства, зокрема цивільного, до стандартів європейської спільноти.

Виокремлено основні принципи, що керують використанням прецедентів Європейського суду в українському цивільному судочинстві, такі як принцип пріоритету міжнародних норм права, принцип єдності тлумачення, принцип врахування контексту, принцип відповідності, принцип уникнення протиріч тощо. Висловлено думку, що відступлення від норм Конвенції, які Україна подає у вигляді застережень до Ради Європи, може мати вплив на судову вітчизняну практику і приводити до протиріч та колізій між рішеннями Європейського суду та власними рішеннями, а також порушувати консистентність у вирішенні справ.

Акцентовано, що застосування рішень ЄСПЛ з позиції належності судового розгляду сьогодні вже відбувається на різних стадіях судового процесу, включаючи відкриття справи, розгляд справи, оцінка доказів, виконавче провадження тощо. Це є підтвердженням того, що прецедентна практика ЄСПЛ дійсно стала чинником євроадаптації процесу судочинства.

Вказано на проблеми застосування прецедентів - судових рішень Європейського Суду з прав людини в процесі прийняття рішень українськими суддями: розбіжність між національним законодавством та міжнародними стандартами, недостатня підготовка суддів до застосування конвенції та прецедентів Європейського Суду, недостатня свідомість про права людини серед суддів .

Доведено, що використання прецедентів Європейського Суду допомагає українським судам та правозастосувальникам вирішувати складні справи, які стосуються прав людини, на основі уже існуючої практики та прецедентів. Це сприяє консолідації правової системи України та підвищенню її авторитету.

Ключові слова: прецедент, практика Європейського суду з прав людини, цивільне судочинство, євроадаптація, принципи використання прецедентів Європейського суду з прав людини.

Постановка проблеми. На сьогодні вже є неоспорюваним фактом, що практика Європейського суду (ЄСПЛ) з прав людини виступає важливим джерелом для розвитку цивільного судочинства в Україні. Україна зобов'язалася дотримуватися стандартів та принципів Європейської конвенції з прав людини, які встановлюються Європейським судом з прав людини.

Відмітимо, що рішення ЄСПЛ сьогодні при розгляді цивільної справи в Україні вже використовуються в якості сталого та звичайного інструментарію. Тобто доєднання до тексту будь-якого процесуального документу витягу з конкретного, дотичного до фактичних обставин справи, рішення ЄСПЛ – це вже норма. Таке посилання підсилює юридичну значимість та доказовість клопотання, позову, заяви, скарги тощо. Суддя неодмінно звертає на це увагу. Це якраз й доводить, що прецеденти рішень ЄСПЛ мають неабиякий вплив на національну практику. Аналогічно, будь-яке судове рішення, в тексті якого є посилання на практику Європейського суду, набуває більшої обґрунтованості для суду вищої інстанції і більшої вірогідності.

Практика Європейського суду може впливати і впливає на розвиток цивільного судочинства в Україні, сприяючи вдосконаленню законодавства та практики захисту прав людини. Тому виконання вимог щодо імплементації практики ЄСПЛ є чи й не головною умовою євроадаптації цивільного судочинства, яка буде сприяти підвищенню довіри громадян до судової системи та забезпеченню доступу до справедливого судового процесу, що є важливим завданням на шляху створення демократичного та правового суспільства. Але проблема застосування прецедентів - судових рішень Європейського Суду з прав людини в процесі прийняття рішень українськими суддями може включати такі аспекти, як

неоднозначність або розбіжність між національним законодавством та міжнародними стандартами, недостатня підготовка суддів до застосування конвенції та прецедентів Європейського Суду, а також недостатня свідомість про права людини серед суддів та їх недостатнє врахування у процесі прийняття рішень.

Стан дослідження. Дослідження напрямків та проблем використання судових рішень ЄСПЛ у вітчизняній судовій практиці в процесі євроадаптації знаходилось в зоні наукових інтересів багатьох правників. Це Ю.Ю. Попов, Д.Д. Луспеник, Р.А. Майданик, Ю.Ю. Рябченко, О.Д. Святоцький, Р.О. Стефанчук, С.В. Шевчук, М.М. Ясинок та інші. Однак попри достатню увагу наукової спільноти до цього питання, зазначене на сьогодні потребує подальших наукових розвідок.

Метою дослідження автор бачить аналіз практики використання прецедентів Європейського Суду з прав людини в національному судочинстві та наголошення ролі та значного впливу на процес євроадаптації правової практики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», визначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру[1,2].

Таким чином, Європейська конвенція з прав людини підлягає застосуванню в Україні як частина її національного законодавства згідно із статтею 9 Конституції України[3].

Вона має вищу юридичну силу по відношенню до всіх актів національного законодавства, за винятком знову ж Конституції України. Відповідно до статті 46 Конвенції держави-учасниці зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду у будь-яких справах в яких вони є сторонами. Аналогічне положення міститься в частині 1 статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4]. Тож для виконання безумовно обов'язковими є рішення Європейського суду з прав людини, ухвалені у конкретній справі щодо даної країни. А всі інші рішення стосовно інших країн використовуються як такі, що тлумачать та роз'яснюють норми Конвенції для правозастосування.

Під євроадаптацією судочинства слід розуміти створення в Україні однорідної судової практики, зкорельованої з європейською правовою системою у схожих правовідносинах. Якщо говорити про євроадаптацію законодавства, то цей процес триває з початку підписання Угоди Україна – ЄС(Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони) з 2014 року[5]. Зближення та уніфікація судової практики України з прецедентною практикою ЄСПЛ триває і на сьогодні і цей процес ще триває. Процес базується на тому факті, що практика відіграє вирішальну роль у тлумаченні та розвитку правових принципів, і що українські правознавці та судді поступово знайомляться з правовою практикою ЄСПЛ, яка допомагає сформувати правову доктрину, що узгоджується з прецедентами ЄСПЛ. Крім цього, цьому процесу сприяє членство України в міжнародних організаціях, таких як Рада Європи, Міжнародний суд ООН тощо.

Процес євроадаптації особливо актуальний у цивільних справах, де українські суди можуть зіткнутися з питаннями, подібними до тих, що вирішував ЄСПЛ. У таких випадках українські суди можуть посилатися на рішення ЄСПЛ, щоб керувати своїми рішеннями та гарантувати, що вони відповідають встановленим принципам прав людини. Це може допомогти зменшити суперечки та зміцнити верховенство права в Україні. Таким чином, наближення та євроадаптація правової практики України до правової практики ЄСПЛ є постійним процесом із залученням суддів, науковців та фахівців в галузі права. Цьому процесу сприяє прецедентна практика ЄСПЛ, яка є основою для формування сучасної правової доктрини та забезпечення верховенства права в сфері цивільного судочинства.

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» встановлює, що суди застосовують практику ЄСПЛ як джерело права [4]. В свою чергу, саме в рішеннях ЄСПЛ відбувається і тлумачення більшості положень Конвенції. Водночас, застосування рішень в практиці українського судочинства одночасно й відображає застосування норм та принципів Конвенції. Тому це дуже важливий процес, який наближає євроадаптацію судочинства, зокрема цивільного, до стандартів європейської спільноти.

Водночас, гарантування прав, передбачених Конвенцією, неможливе без використання тлумачення Конвенції, що надає ЄСПЛ в його справах. Так, відповідно до статті 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини", суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права[4]. У відповідності до статті 10 Цивільного процесуального кодексу України, суд

застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини шляхом аналізування рішень цього суду та врахування їх у своїх власних рішеннях, забезпечуючи відповідність національного законодавства міжнародним стандартам прав людини[6]. Такі прецеденти є джерелом права для судочинства у цивільних справах.

Конвенція та рішення ЄСПЛ в обов'язковому порядку мають враховуватися органами влади, а факти ігнорування процедурних вимог, якщо буде їх встановлено, можуть послугувати підставою для висновку про порушення конвенційних зобов'язань.

Основні принципи, що керують використанням прецедентів Європейського суду в українському цивільному судочинстві включають:

1. Принцип пріоритету міжнародних норм права. Відповідно до цього принципу рішення Європейського суду відіграють важливу роль у вирішенні спорів українськими судами, оскільки вони є авторитетними джерелами міжнародного права.

2. Принцип єдності тлумачення. Згідно з цим принципом, українські суди повинні використовувати рішення Європейського суду для тлумачення та застосування норм права відповідно до загальних принципів та цілей правосуддя.

3. Принцип врахування контексту. Українські суди повинні враховувати специфіку справи, що розглядається, а також умови та обставини, які можуть вплинути на застосування рішення Європейського суду.

4. Принцип відповідності. Українські суди повинні враховувати рішення Європейського суду, але при цьому вони мають забезпечити відповідність таких рішень українському законодавству та національним нормам права.

5. Принцип уникнення протиріч. Українські суди повинні уникати протиріччя між рішеннями Європейського суду та власними рішеннями, а також забезпечувати консистентність у вирішенні справ.

Ці принципи допомагають забезпечити правильне та послідовне застосування рішень Європейського суду в українському цивільному судочинстві.

Найбільш часто використовувані випадки з практики Європейського суду з прав людини у судовій практиці України включають такі питання, як порушення прав людини, недотримання процедурних гарантій у кримінальних справах, порушення права на справедливий судовий процес, недостатні умови утримання в установах виконання покарань, порушення права на свободу вираження думки та інші. Такі випадки допомагають українським судам у вирішенні подібних справ і врахуванні міжнародних стандартів прав людини.

Українські суди повинні враховувати практику та рішення ЄСПЛ при вирішенні справ, пов'язаних з правами людини. Одним з прикладів цього може бути рішення Європейського суду з прав людини у справі "Ілляшенко проти України", де суд визнав порушення права на справедливий суд в зв'язку з тривалою затримкою у розгляді справи [7]. Це рішення може бути використане і вже використовується українськими судами як приклад порушення прав людини та як настанова для вирішення подібних справ.

Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка відповідно до ст.9 Конституції України є частиною правової системи України, кожна особа має право на справедливий судовий розгляд справи. Це право включає в себе доступність до правосуддя. Також стаття 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з

прав людини" у системному поєднанні з частини 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає, що «право особи на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку кореспондується з обов'язком добросовісно користуватися процесуальними правами, утримуватись від дій, що зумовлюють затягування судового процесу, та вживати надані процесуальним законом заходи для скорочення періоду судового провадження (п.35 рішення від 07.07.1989р. Європейського суду з прав людини у справі "Юніон Еліментарія Сандерс проти Іспанії" (Alimentaria Sanders S.A.v.Spain)[8]. Обов'язок швидкого здійснення правосуддя покладається, в першу чергу, на відповідні державні судові органи.

Розумність тривалості судового провадження оцінюється в залежності від обставин справи та з огляду на складність справи, поведінки сторін, предмету спору. У рішенні від 03.04.2008 у справі "Пономарьов проти України" Європейський суд з прав людини зробив, зокрема, висновок про те, що сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження[9]. Тому особа, яка добросовісно користується наданими законом процесуальними правами, зобов'язана слідкувати за перебігом розгляду своєї заяви. Така правова позиція ЄСПЛ спонукає учасників судових процесів до дисциплінованості та порядності, і це суттєво впливає на якість судочинства.

Щодо застосування принципу належного здійснення правосуддя, то логіка Європейського суду з прав наступна. Стаття шоста Конвенції серед інших вимог до суду, вимагає обґрунтування рішень. У рішенні суду треба предметно зазначити підстави винесення саме такого рішення, тобто достатнє та належне обґрунтування є умовою правочинності конкретного рішення. Ступінь

обґрунтування повинна бути достатньою та не вимагається перевищено деталізоване з'ясування кожного аргументу та чинника, тому що це може затягувати розгляд справи та винесення рішення. Тобто це пов'язане та залежить саме від характеру рішень. Конкретним прикладом такої ситуації є рішення по справі Серявін та інші проти України від 10 лютого 2010 року[10].

Застосування рішень ЄСПЛ сьогодні відбувається на різних стадіях судового процесу. Наприклад в Рішенні про стягнення заборгованості Шумський районний суд Тернопільської області від 25.04.2024 року для обґрунтування обов'язку відповідача щодо обізнаності про відкриття справи, суддя процитувала позицію ЄСПЛ: «В той же час, як наголошує у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини, кожна сторона, яка задіяна в ході судового розгляду, зобов'язана з розумним інтервалом часу сама цікавитись провадженням у справі за його участю, добросовісно користуватися належними йому процесуальними правами та неухильно виконувати процесуальні обов'язки»[11].

Згідно із практикою Європейського суду з прав людини за своєю природою змагальність судочинства засновується на диференціації процесуальних функцій і відповідно – правомочностей головних суб'єктів процесуальної діяльності цивільного судочинства - суду та сторін (позивача та відповідача). Диференціація процесуальних функцій об'єктивно призводить до того, що принцип змагальності відбиває властивості цивільного судочинства у площині лише прав та обов'язків сторін. Це дає можливість констатувати, що принцип змагальності у такому розумінні урівноважується з принципом диспозитивності та, що необхідно особливо підкреслити, - із принципом незалежності суду. Він знівельовує можливість суду втручатися у взаємовідносини сторін завдяки

збору доказів самим судом. У процесі, побудованому за принципом змагальності, збір і підготовка усього фактичного матеріалу для вирішення спору між сторонами покладається законом на сторони. Принцип змагальності впливає на розгляд цивільних справ шляхом стимулювання обох сторін до представлення найкращих аргументів і доказів у судовому процесі. Це сприяє забезпеченню об'єктивності та справедливості при вирішенні спорів між сторонами. Суд тільки оцінює надані сторонам матеріали, але сам жодних фактичних матеріалів і доказів не збирає.[12].

Треба вказати, що суд сьогодні використовує практику ЄСПЛ як в процесі прийняття рішення, так і в процесі контролю виконання рішень, тобто при здійсненні виконавчого провадження. І це цілком логічно. «Європейський суд з прав людини вказує, що «право на суд» було б ілюзорним, якби правова система держави допускала, щоб остаточне судові рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній зі сторін. Важко уявити, щоб ст.6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме: справедливий, публічний і швидкий розгляді водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо вбачати у ст.6 тільки проголошення доступу до судового органу та права на судові провадження, то це могло б породжувати ситуації, що суперечать принципу верховенства права, який держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи конвенцію. Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина «судового розгляду» (рішення від 19.03.97 у справі «Hornsby v. Greece», п.40) [13].

Згідно практики Європейського суду з прав людини (рішення у справі "Білуха проти України", у справі "Ветшттайн проти

Швейцарії") важливим питанням є довіра, яку суди повинні мати у демократичному суспільстві. Судді зобов'язані викликати довіру в учасників судового розгляду, а тому будь-який суддя, стосовно якого є підстави для підозри у недостатній неупередженості, повинен брати самовідвід[14]. Значення цього принципу виходить далеко за конкретні інтереси визначеної сторони в якому-небудь спорі. Судова влада повинна користуватися довір'ям не тільки зі сторони сторін в конкретному розгляді, але і зі сторони суспільства в цілому. І суддя повинен бути не тільки реально вільним від будь-якого невідповідного зв'язку, упередженості або впливу, але він повинен бути вільним від цього і в очах розумного спостерігача. Інакше довір'я до незалежної судової влади буде підірвано.

Інститут відводу (самовідводу) є однією з найважливіших гарантій здійснення правосуддя неупередженим та справедливим судом. Відвід (самовідвід) дозволяє виключити найменшу підозру в зацікавленості судді в результатах розгляду конкретної справи, навіть якщо насправді такої зацікавленості немає, оскільки пріоритетною тут є суспільна довіра до суду [15].

Конвенція та рішення ЄСПЛ в обов'язковому порядку мають враховуватися органами влади, а факти ігнорування процедурних вимог, якщо буде їх встановлено, можуть послугувати підставою для висновку про порушення конвенційних зобов'язань. Окремо треба вказати на випадки та застереження щодо відступу від норм Конвенції, що можуть робити держави, які ратифікували її у власних парламентах за встановленою процедурою. Це може бути пов'язано з конкретними політичними, соціальними або культурними обставинами в країні, які не дозволяють повністю втілити всі положення Конвенції.

Застереження можуть бути використані для того, щоб обмежити обов'язки держави за певними положеннями Конвенції або виключити їх застосування у конкретних випадках. Однак важливо, щоб застереження не були суперечливими з метою та цілями Конвенції та не підривали її загальну ефективність.

Деякі держави можуть також обирати відступи від певних норм Конвенції через внутрішні політичні обставини або обмеження. Проте, вони повинні повідомити про такі обставини Раду Європи. Справедливості заради треба сказати, що інформування про відступи від зобов'язань за Конвенцією неодноразово подавалася й іншими країнами у зв'язку із введенням воєнного стану в країні, зокрема, Вірменією та Азербайджаном в 2020 році, Туреччиною у 1980 році.

Для прикладу можна навести загальновідому сьогодні ситуацію, яка склалася з тим, що Україна повідомила про відступ від деяких положень Конвенції. При таких умовах звичайно суди змушені будуть теж відступати від положень Конвенції при розгляді окремих категорій справ- про захист права власності, про виборчі права, свободу пересування тощо. Це призведе до колізій правового регулювання захисту прав та свобод людини. І, звісно, це пригальмує євроадаптаційні процеси в цивільному судочинстві.

Європейський суд з прав людини вказав, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має

виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення (Серявін та інші проти України, № 4909/04, § 58, ЄСПЛ, від 10 лютого 2010 року).

Дослідивши всі вищезазначені питання, можна запропонувати кілька можливих шляхів покращення використання прецедентів Європейського суду в українському цивільному судочинстві:

1. Проведення навчань та семінарів для суддів і адвокатів щодо використання прецедентів Європейського суду в практиці цивільного судочинства.

2. Створення спеціалізованих підрозділів або комісій, які будуть відповідальні за аналіз та застосування прецедентів Європейського суду.

3. Розробка посібників та довідкових матеріалів з прецедентами Європейського суду для зручного доступу та використання.

4. Залучення експертів з правової сфери для консультацій та підтримки суддів у вирішенні справ на основі прецедентів.

Ці шляхи можуть сприяти ефективнішому використанню прецедентів Європейського суду в українському цивільному судочинстві.

Використання прецедентів Європейського суду може сприяти гармонізації та євроадаптації українського цивільного судочинства з європейськими стандартами, забезпечуючи більшу юридичну впевненість та прозорість у судовій практиці. Однак, це також може призвести до втрати суверенітету в прийнятті рішень та може викликати конфлікти з національним законодавством. При цьому використання прецедентів Європейського суду для євроадаптації цивільного судочинства в Україні може мати такі наступні наслідки як: підвищення якості судочинства, уніфікація підходів до розгляду цивільних справ в Україні, що сприятиме підвищенню якості

судочинства і забезпечить більш справедливе розглядання справ та допоможе забезпечити дотримання прав людини в цивільних справах в Україні, оскільки Європейський суд здебільшого вирішує справи, пов'язані з порушенням прав людини.

Залучення іноземних інвесторів також є результатом використання прецедентної практики Європейського суду. З огляду на те, що використання прецедентів Європейського суду може сприяти створенню більш прозорого та передбачуваного правового середовища в Україні, можна стверджувати, що це залучить іноземних інвесторів та сприятиме економічному розвитку країни.

Використання прецедентів Європейського суду беззаперечно може сприяти підвищенню довіри громадян до судової системи в Україні, оскільки це дозволить уникнути проявів корупції та політичного впливу на судові рішення.

Українські суди можуть мати кілька переваг від використання європейських прецедентів у своїй практиці. По-перше, вони можуть скористатися вже встановленими стандартами та рішеннями Європейського Суду з прав людини, що допоможе забезпечити більшу юридичну стабільність і прозорість. По-друге, це може сприяти підвищенню якості судових рішень в Україні шляхом використання передового європейського досвіду. Також, це може сприяти зближенню українського правового простору з європейськими стандартами та цінностями.

Висновок. У дослідженні запропоновано кілька можливих шляхів вирішення проблем з використання рішень Європейського суду в Україні:

а). Зміцнення механізмів внутрішнього виконання рішень ЄСПЛ. Це може включати в себе покращення моніторингу виконання рішень, забезпечення відповідних ресурсів для виконання рішень та посилення

відповідальності державних органів за виконання рішень.

б). Запровадження реформ в судовій системі для забезпечення ефективного вирішення скарг на порушення прав людини. Це може включати в себе підвищення кваліфікації суддів, забезпечення незалежності судів та забезпечення доступності правосуддя для всіх громадян.

в). Залучення громадськості та громадських організацій до моніторингу виконання рішень ЄСПЛ. Це може сприяти підвищенню тиску на державні органи для виконання рішень та забезпечення дотримання прав людини.

г). Посилення співпраці з міжнародними організаціями та партнерами для підтримки виконання рішень ЄСПЛ. Це може включати в себе обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами, які також мають досвід у виконанні рішень ЄСПЛ.

Основні висновки полягають у тому, що існують проблеми з ефективністю використання рішень Європейського суду в Україні, зокрема у забезпеченні їх виконання та впровадження в національне законодавство. Перш за все, це сприяє підвищенню рівня захисту прав людини в країні, оскільки рішення Європейського Суду встановлюють стандарти, які повинні бути дотримані українськими органами влади.

Крім того, використання прецедентів Європейського Суду допомагає українським судам та правозастосувальникам вирішувати складні справи, які стосуються прав людини, на основі уже існуючої практики та прецедентів. Це сприяє консолідації правової системи України та підвищенню її авторитету. Таким чином, використання прецедентів Європейського Суду з прав людини сприяє гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами прав людини та покращенню євроадаптації правової системи країни в цілому.

У процесі виконання рішень Європейського суду в Україні виникають труднощі, які пропонуємо сгрупувати наступним чином: а). недостатня здатність української влади виконувати рішення Європейського суду через відсутність відповідних механізмів та процедур; б). відсутність ефективного механізму контролю за виконанням рішень Європейського суду з боку громадськості та міжнародних партнерів; в). недостатня увага та ресурси, які виділяються національними органами для виконання рішень Європейського суду; г). політичний тиск та втручання у виконання рішень Європейського суду з боку українських чиновників або інших зацікавлених сторін; д). відсутність внутрішнього механізму для вирішення суперечок між рішеннями Європейського суду та українським законодавством; е). складність і тривалість процедури виконання рішень Європейського суду через бюрократичні перешкоди та відсутність швидких механізмів.

Пропонується кілька можливих шляхів вирішення проблем з використання рішень Європейського суду в Україні, а саме:

1. Зміцнення механізмів внутрішнього виконання рішень ЄСПЛ. Це може включати в себе покращення моніторингу виконання рішень, забезпечення відповідних ресурсів для виконання рішень та посилення відповідальності державних органів за виконання рішень.

2. Запровадження реформ в судовій системі для забезпечення ефективного вирішення скарг на порушення прав людини. Це може включати в себе підвищення кваліфікації суддів, забезпечення незалежності судів та забезпечення доступності правосуддя для всіх громадян.

3. Залучення громадськості та громадських організацій до моніторингу виконання рішень ЄСПЛ. Це може сприяти

підвищенню тиску на державні органи для виконання рішень та забезпечення дотримання прав людини.

4. Посилення співпраці з міжнародними організаціями та партнерами для підтримки виконання рішень ЄСПЛ. Це може включати в себе обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами, які також мають досвід у виконанні рішень ЄСПЛ.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. 1950. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 13.04.2024).
2. Закон України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.04.2024).
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>(дата звернення 16.04.2024).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 15.04.2024).
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
7. Справа «Лляшенко проти України»/. 22 квітня 2021 року.. Рішення. Європейський суд з прав людини (Заява № 8562/13). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g87#Text(дата звернення: 03.04.2024).
8. Справа "Юніон Еліментарія Сандерс проти Іспанії" (Alimentaria Sanders S.A.v.Spain).URL:<https://hudoc.echr.coe.int/eng#1%>

22itemid%22:[%22001-57618%22]}(дата звернення: 03.04.2024).

9. Справа «Пономарьов проти України» Заява № 3236/03 від 3 квітня 2008 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_434#Text (дата звернення: 03.04.2024).

10. Справа "Серявін та інші проти України", № 4909/04, § 58, ЄСПЛ, від 10 лютого 2010 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672#Text(дата звернення: 03.04.2024).

11. Рішення про стягнення заборгованості від 25 квітня 2024 року. Шумський районний суд Тернопільської області. Справа № 609/315/24. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118606353> (дата звернення: 03.04.2024).

12. Рішення про стягнення заборгованості .Справа № 206/966/24/. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118607688>(дата звернення: 03.04.2024).

13. Справа "Hornsby проти Греції" (Case of Hornsby v. Greece).URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#Text(дата звернення: 03.04.2024).

14. Ухвала від 25 квітня 2024 року. Справа № 357/2999/24 Провадження № 2/941/257/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118609137>(дата звернення: 03.04.2024).

15. Марченко А.А. Прецедентний характер рішень європейського суду з прав людини в правовій системі України/Митна справа.2013.№ 6.с.23-28.URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6_5(дата звернення: 03.04.2024).

References:

1. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod.1950. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennia 13.04.2024).

2. Zakon Ukrainy vid 17 lypnia 1997 roku № 475/97-VR «Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia 15.04.2024).

3. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. №30. St. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.

4. Zakon Ukrainy «Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny».

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>(data zvernennia 16.04.2024).

5. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (data zvernennia 15.04.2024).

6. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1618-IV.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (data zvernennia: 03.04.2024).

7. Sправа «Illiashenko proty Ukrainy»/ . 22 kvitnia 2021 roku.. Rishennia. Yevropeiskyi sud z prav liudyny (Zaiava № 8562/13). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g87#Text(data zvernennia: 03.04.2024).

8. Sправа "Union Elimentariia Sanders proty Ispanii" (Alimentaria Sanders S.A.v.Spain).URL:[https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-57618%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-57618%22]})(data zvernennia: 03.04.2024).

9. Sправа «Ponomarov proty Ukrainy» Zaiava № 3236/03 vid 3 kvitnia 2008 roku. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_434#Text (data zvernennia: 03.04.2024).

10. Sправа "Seriavin ta inshi proty Ukrainy", № 4909/04, § 58, YeSPL, vid 10 liutoho 2010 roku. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672#Text(data zvernennia: 03.04.2024).

11. Rishennia pro stiahnennia zaborhovanosti vid 25 kvitnia 2024 roku. Shumskiy raionnyi sud Ternopilskoi oblasti. Sправа № 609/315/24. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118606353> (data zvernennia: 03.04.2024).

12. Rishennia pro stiahnennia zaborhovanosti .Sправа № 206/966/24/. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118607688>(data zvernennia: 03.04.2024).

13. Sправа "Hornsby proty Hretsii" (Case of Hornsby v. Greece). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#Text(data zvernennia: 03.04.2024).

14. Ukhvala vid 25 kvitnia 2024 roku. Sправа № 357/2999/24 Provadzhennia № 2/941/257/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118609137>(data zvernennia: 03.04.2024).

15. Marchenko A.A. Precedentnyi kharakter rishen yevopeiskoho sudu z prav liudyny v pravovii systemi Ukrainy/Mytna sprava.2013.№ 6.c.23-28.URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6_5(dat a zvernennia: 03.04.2024).

Kaplina H. Precedent practice of the European court as a factor for european adaptation of civil judiciary in Ukraine – Article .

The publication examines the use of precedent practice of the European Court in the civil proceedings of Ukraine. The role and significant influence on the process of European adaptation of legal practice in Ukraine is emphasized, the interpretation of the norms of the European Convention on Human Rights in the decisions of the European Court is analyzed.

It was noted that most of the provisions of the Convention are interpreted in the decisions of the ECtHR. The application of decisions in the practice of the Ukrainian judiciary simultaneously reflects the application of the norms and principles of the Convention. Therefore, this is a very important process that brings the European adaptation of the judiciary, in particular the civil one, closer to the standards of the European community.

The main principles governing the use of precedents of the European Court in Ukrainian civil proceedings are highlighted, such as the principle of priority of international legal norms, the principle of unity of interpretation, the principle of taking into account the context, the principle of conformity, the principle of avoiding contradictions, etc. The opinion is expressed that the deviation from the norms of the Convention, which Ukraine submits in the form of reservations to the Council of Europe, can have an impact on domestic judicial practice and lead to contradictions and collisions between the decisions of

the European Court and its own decisions, as well as violate the consistency in the resolution of cases.

It is emphasized that the application of the decisions of the ECtHR from the point of view of the propriety of judicial proceedings today already takes place at various stages of the judicial process, including the opening of the case, consideration of the case, evaluation of evidence, executive proceedings, etc. This is a confirmation that the precedent practice of the ECtHR really became a factor in the European adaptation of the judicial process.

Problems of applying precedents - court decisions of the European Court of Human Rights in the process of decision-making by Ukrainian judges are pointed out: the discrepancy between national legislation and international standards, insufficient preparation of judges for the application of the convention and precedents of the European Court, insufficient awareness of human rights among judges.

It has been proven that the use of precedents of the European Court helps Ukrainian courts and law enforcers to solve complex cases related to human rights, based on already existing practice and precedents. This contributes to the consolidation of the legal system of Ukraine and increasing its authority.

Key words: precedent, practice of the European Court of Human Rights, civil procedure, European adaptation. principles of using precedents of the European Court of Human Rights.

Авторська довідка:

Капліна Галина Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, +380950527278, kaplina@snu.edu.ua.

Стаття надійшла до редакції: 10 квітня 2024р.